

Valorar - avaluar

Missún Forrellad Bracons*

Introducció

L'organització del currículum de les Arts Plàstiques a la titulació de Mestre en Educació Primària de la UAB es concreta, en el primer curs, en una assignatura troncal obligatòria i, en els següents cursos, en un itinerari optatiu que es diversifica en diferents assignatures. Unes d'aquestes assignatures es basen en la reflexió i l'estudi sobre continguts crítics procedimentals, d'altres en continguts crític-culturals, i d'altres en continguts didàctics.

Aquesta assignatura troncal, sota el nom de «Didàctica de les Arts Plàstiques I» es desglossa en dos grans blocs: el primer fa referència a l'estudi de l'estructura del llenguatge plàstic, i el segon a l'estudi entorn de l'organització d'aquesta àrea del saber dintre del marc curricular de l'educació primària.

Els alumnes als quals va adreçat són nois i noies que, tot i tenir uns referents culturals establerts, no estan motivats especialment per a l'estudi d'aquesta matèria, ja que el seu camp professional va orientat específicament cap a la docència i, per tant, no tenen necessàriament una informació i experiència específica cap a aquesta àrea del saber. Generalment, es plantegen les arts plàstiques com un mitjà comunicatiu des dels aspectes emotivo-intuïtius, i no com un mitjà objectiu significatiu.

És, doncs, tasca de les primeres sessions docents establir una sèrie de coneixements que permetin uns referents comuns crític-conceptual-procedimentals des de diferents vessants, teòrics, experimentals i culturals, que els permetin estudiar la segona part

* M. Assumpció Forrellad Bracons és professora titular de dibuix al Departament de Didàctica de la Música, les Arts Plàstiques i Educació Corporal, UAB

Adreça: Departament de Didàctica de les Arts Plàstiques. Edifici G. UAB 08193 Bellaterra. Barcelona

del programa, en la qual es fa referència a aquests continguts com a part de la didàctica específica.

Així, s'ha de preveure un tipus d'avaluació que, recollint els objectius que proposen els enunciats del programa, posi més èmfasi en la comprensió dels continguts que en les habilitats representatives. S'ha de tenir present que aquesta valoració es fa sobre un primer treball d'uns alumnes amb poca experiència en el camp de la representació plàstica i, per tant, no es poden esperar representacions d'un alt nivell. Un altre aspecte a tenir en compte és que l'avaluació no sigui un fet aïllat en el procés d'ensenyament-aprenentatge, sinó que dissenyi un model coherent permetent el lligam amb les intencions educatives posteriors.

Prèvies

Un dels problemes que es plantegen en l'educació artística és el de l'avaluació.

Què avaluem? La fidelitat en la representació? Les destreses tècniques? L'expressivitat de la composició?

Quan avaluem? En cada una de les activitats proposades? En acabar un tema? A final de curs?

Com avaluem? Comprovant els coneixements i les habilitats amb un examen? Valorant les diferents activitats segons uns criteris establerts? Considerant, a partir de l'experiència docent del professor, l'esforç de l'alumne i la qualitat dels seus resultats?

Totes aquestes qüestions ens en plantegen una altra. Per què avaluar? Quines són les funcions de l'avaluació? L'avaluació -segons C. Coll, 1987- està al servei del projecte educatiu, és part integrant d'aquest, i comparteix els seus principis fonamentals. La importància de l'avaluació, la seva relació amb tots els components curriculars, ens proporciona una via de contrastació i correcció del propi projecte educatiu. Tal com defensa Elliot W. Eisner (1987), el *què*, *com* i *quan* avaluar condiciona el mateix programa, en prioritza els continguts i n'ordena la seqüenciació.

Model teòric en què es fonamenta l'avaluació

L'avaluació, tal com defineix C. Coll (1987), ha de complir dues funcions essencials: La de permetre ajustar l'ajuda pedagògica a les característiques individuals dels alumnes a través d'aproximacions successives, i la de determinar el grau en què s'ha aconseguit assolir les intencions del projecte.

Concreta l'avaluació en tres fases fonamentals:

a) L'avaluació inicial, que permet conèixer les característiques individuals i els coneixements previs de l'alumne.

b) L'avaluació formativa, que fa referència a l'avaluació del procés d'aprenentatge: a mesura que l'alumne evoluciona, la intervenció pedagògica s'ha d'acomodar a les noves situacions.

c) L'avaluació sumativa, que consisteix a determinar si s'han arribat a assolir els propòsits educatius del projecte pedagògic.

Ampliant aquest plantejament i fonamentant-lo amb models avaluatius qualitius basats en diverses investigacions sobre l'educació artística, R. Marín (1987) ofereix una taxonomia que es concreta en les característiques següents:

a) En el procés d'avaluació és necessari tenir en compte, no solament les conductes susceptibles d'observació, resultants a curt termini i previstes en els objectius del programa a desenvolupar, sinó també els processos de percepció, comprensió i creació, els efectes a curt i a llarg termini, i les conseqüències i resultats imprevistos.

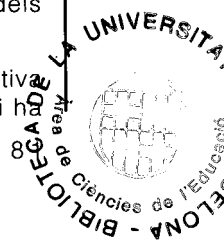
b) Es posa en dubte l'objectivitat dels instruments d'avaluació tipus test o proves objectives, considerant que la seva suposada objectivitat radica simplement en la seva despersonalització.

c) L'avaluació ha de captar la singularitat de la seva situació concreta d'aprenentatge en lloc de concentrar-se exclusivament en els aspectes comuns, comparables o generalitzables.

d) L'avaluació ha d'atendre els processos creatius i el desenvolupament de l'aprenentatge, i no solament els resultats dels productes.

e) L'avaluació ha d'aproximar-se al màxim a la forma natural que té el professor de valorar la classe, atenent més a la comprensió dels significats que a la mesura de les variables.

Un dels màxims exponents d'aquest sistema d'avaluació qualitativa en l'educació artística és el professor Elliot W. Eisner. És ell qui ha



definit dos dels aspectes més subsistencials d'aquest model: l'un, referint-se als objectius, i l'altre, referint-se al professor. Eisner flexibilitza l'àmbit dels objectius terminals i proposa uns objectius que qualifica d'expressius, donant-los una entitat configurada pel propi recorregut operatiu, pensament-sentiment-acció, sent aquest procés el principal protagonista de la formació. Concreta que les activitats que fan possible aquesta expressivitat han de ser més evocatives que prescriptives i, en conseqüència, imprevisibles quant al recorregut i als resultats.

El professor, el defineix com un crític. Ha de ser un expert capaç d'emetre judicis ben fonamentats en relació a l'obra que analitza. Per tant, el seu paper a l'aula ha de ser per il·luminar, fer veure, apreciar, comprendre... i no solament el producte, sinó també el procés de recerca i el de creació.

Aquest model promou un ensenyament / aprenentatge basat en tres aspectes fonamentals:

a) El tipus de relacions que s'estableixen entre el professor i els alumnes: com explicar, estimular, orientar, suggerir, avaluar...

b) La interacció que s'estableix entre els alumnes, cooperació, contrastació dels aprenentatges, intercanvi de material, ambient a l'aula...

c) La qualitat dels processos i dels resultats: amb quin rigor es treballa, quins resultats es busquen, quina expressivitat s'aconsegueix...

Inspirant-nos en aquest model de la valoració crítica de l'educació a través de la pràctica artística, s'ha bastit aquesta experiència.

Objectius

Les intencions educatives entorn de les quals es desenvolupa aquest primer bloc del programa són:

1. Conèixer l'estructura del llenguatge plàstic. És essencial, per treballar la nostra àrea de coneixement, la comprensió dels diferents apartats en què s'organitza aquest mitjà d'expressió. A l'hora de la materialització formal, es fa palesa la quantitat de conceptes que es treballen, les infinites combinacions que ens ofereix la representació plàstica, les interrelacions que s'estableixen entre els diferents conceptes que hi intervenen. També la capacitat de fer i de decidir es va posant a prova durant tot el procés representatiu. La concreció

formal permet conèixer teories i principis que s'han anat vestint entorn de la representació plàstica a través del temps, dels avenços tècnics i científics.

2. Apreciar la utilització d'aquest llenguatge com a mitjà significatiu. Si en el punt anterior s'estudia l'amplitud de la seva estructura morfològica, en aquest es valora la seva capacitat expressiva. L'obra d'art, tal com diu S. Marchán (1981), no es regeix únicament amb criteris estàtics d'organització formal, sinó també per criteris dinàmics, és a dir, per aquells que depenen de la voluntat de l'artista. I continua dient: l'art no és primàriament comunicatiu, sinó que és essencialment significatiu, és a dir, susceptible de ser interpretat.

3. Facilitar el contacte amb el món de la cultura, especialment el de les arts plàstiques. El propòsit d'aquest punt és posar a l'abast de l'alumne l'obra d'art, que gaudeixi de la seva presència física, que li permeti contrastar els seus aprenentatges amb obres de provada vàlua, així com també analitzar i interpretar els significats de diverses estètiques.

Portar a la pràctica docent aquests objectius és ampli i complex, sobretot tenint en compte l'espai temporal de què es disposa -40 hores lectives-, així com el nombre d'alumnes per grup-classe.

Seqüència

La seqüència d'ensenyament / aprenentatge està organitzada en diferents fases, cada una de les quals té la seva pròpia avaluació.

1a fase- Presentació de la matèria, de les intencions educatives, els objectius i mètodes. Primera intervenció avaluativa - avaluació inicial.

2a fase- Desenvolupament del programa. Presentació teòrica dels temes a estudiar. Cada tema comporta activitats diverses, basades en àmbits teòrics, procedimentals i culturals. Segona intervenció avaluativa - avaluació formativa.

3a fase- Posada en comú dels treballs realitzats. Socialització de la recerca individual. Tercera intervenció avaluativa - avaluació expressiva.

4a fase- Activitat final de la seqüència. Anàlisi d'una obra d'art. Quarta intervenció avaluativa - avaluació sumativa.

Metodologia

1a fase- Avaluació Inicial

Per a l'avaluació inicial, el primer dia de classe es presenta un qüestionari dividit en dos apartats de preguntes, referents a:

-Aspectes teòrics, preguntes que impliquen anàlisi.

-Aspectes subjectius -emotius, evocatiu- amb preguntes que impliquen judici i interpretació.

A partir del resultat d'aquestes preguntes s'obté una mostra de la informació i nivell (lèxic, bagatge cultural, informacions de procedències diverses, lògica, etc.) del grup, que permet valorar el punt a partir del qual es pot començar a treballar.

Un cop les respostes han estat valorades pel professor, es fa una posada en comú dels resultats obtinguts amb el grup-classe, i es dona peu a l'aclariment de dubtes de l'alumne, incògnites o interrogants que el mateix qüestionari li ha suggerit. Aquesta sessió permet plantejar les orientacions, pautes de treball, així com un itinerari a través del qual s'aniran trobant les respostes a les incògnites plantejades.

2a fase- Avaluació Formativa

Aquesta part de l'avaluació és més complexa i comporta diversos tipus d'intervencions.

Primerament, es presenten els temes a estudiar d'una manera consecutiva. Cada tema té una introducció teòrica a través d'una classe magistral. Els conceptes que es van introduint en aquesta explicació tenen un suport visual a través d'obres d'art que il·lustren el concepte. A continuació, es fa una proposta de treball que reculli els diferents conceptes de cada tema per aprofundir-los i consolidar-los a partir de diversos procediments:

a) Definir el concepte a partir de lectures concretes en què aquest es pugui fonamentar.

b) Il·lustrar els diferents conceptes a partir de dues possibilitats:

1. La representació plàstica expressiva, utilitzant tècniques artístiques.

2. Escollir reproduccions d'obres d'art de diferents artistes plàstics.

Aquesta metodologia implica un procés de recerca i experimentació que es basa tant en la teoria com en la pràctica. Comporta una contrastació entre les diferents fonts d'informació que permeten ampliar i diversificar els interessos, i donar cabuda a les diferents característiques i peculiaritats de cada alumne.

En aquest procés es van desenvolupant simultàniament els diferents procediments didàctics: recollida de dades, representació plàstica, classificació, etc. Aquest anar fent promou un aprenentatge en què cada alumne va trobant els seus itineraris personals a través de contrastar la informació que es va recollint i l'experimentació que es va realitzant. Això, dóna peu a la intervenció del professor en les diferents situacions del procés per poder suggerir, motivar, explicar, fer veure, intercanviar opinions tant teòriques com pràctiques. Aquesta interrelació és el que fa possible l'avaluació. El professor participa en el recorregut que fa l'alumne en la seva tasca, aquest seguiment proper del desenvolupament del pensament de l'alumne, des de la il·luminació fins a la concreció final en la solució del problema a resoldre, és precisament la informació que et permet avaluar a l'alumne.

Al final d'aquesta part de l'avaluació, es realitza una visita a un museu, en el qual es podran observar directament obres d'art. La visita està estructurada seguint uns criteris per poder verificar tots els aprenentatges realitzats, així com per donar pautes per a l'última fase de la seqüència avaluativa.

La visita en concret es fa al Museu d'Art Modern de Barcelona i va a càrrec del mateix professor. Se situa l'alumne en el plantejament estètic de dos o tres moviments o corrents artístics i se n'observen les característiques més destacables a través de les obres de dos o tres artistes de cada moviment.

A partir d'aquesta presentació es fa escollir a l'alumne una obra que li hagi interessat especialment (qualsevol obra de qualsevol moviment).

De l'obra triada haurà de fer-ne una descripció completa a partir d'un qüestionari, organitzat en els apartats següents:

- a) Concreció de les dades de l'obra.
- b) Esbós de l'obra escollida.
- c) Descripció formal de l'obra a través de preguntes que impliquin anàlisi.
- d) Descripció subjectiva a través de preguntes que impliquin síntesi.

Per valorar la visita i els resultats de les preguntes és molt interessant poder fer una posada en comú; dze fet, és una activitat que fomenta l'intercanvi d'opinions i permet verificar que una mateixa obra no té el mateix significat per a tothom, sinó que la interpretació personal pot matisar substancialment el missatge.

3a fase- Avaluació Expressiva

Una vegada ja es tenen fets els dossiers que recullen els treballs de cada tema, es presenten al col·lectiu, s'expliquen i s'argumenten donant peu al fet que, tant el professor com els mateixos companys, puguin demanar aclariments i en vegin i valorin l'argument, així com els resultats. Són sessions tan complexes com enriquidores on es fa evident el grau de judici que, a partir de l'experiència personal, han adquirit tots els alumnes.

És interessant que el dossier, tot i que no es donen normes concretes per a la seva realització, tingui tant una estructura formal organitzada: ordre cronològic, índex, bibliografia, etc., com també una presentació acurada, unitat dels suports, criteris de retolació i compaginació, etc.

4a fase- Avaluació Sumativa

Al final del procés, com a culminació de tots els aprenentatges realitzats i verificació dels coneixements adquirits, es proposa una activitat basada a emetre un judici raonat sobre una obra d'art. La proposta es basa en el fet que l'alumne triï una obra de la qual ha de donar la seva opinió. Aquesta ha d'estar argumentada i s'ha de referir tant als aspectes formals com als interpretatius.

Per ajudar l'alumne en la seva tria i per atendre les diferents personalitats i estètiques, el professor presenta un mínim de 6 obres, d'estils diferents, perquè pugui escollir.

En aquest cas, no s'utilitza cap tipus de qüestionari. La resposta s'organitza segons el criteri de cadascú.

El resultat final d'aquesta última activitat es pot comparar amb el resultat de la primera fase avaluativa, i a través de la contrastació es fa palès el grau de coneixements adquirits.

Conclusions

Aquest model avaluatiu és difícil de portar a terme perquè es basa en un judici de valor, i perquè aquest sigui acceptat ha d'anar recolzat per una actitud rigorosa i fonamentada, és a dir, requereix criteri, temps i dedicació.

L'avaluació no és important solament per als alumnes, També hem de creure que ho és per al professor. La interrelació que s'estableix en l'observació i seguiment de l'aprenentatge de l'alumne ens fa reflexionar sobre els nostres plantejaments, mètodes, recursos, tracte... Valorant-ne els resultats, podem corregir-ne les mancances, així com l'eficàcia.

La conducta del professor: serietat en les exposicions, rigor en la crítica, respecte a la diversitat, ordre en el mètode, accessibilitat en el tracte, etc., permeten una interrelació professor-alumne-màteria-entorn, constructiva, respectuosa i crítica, que facilita la valoració de l'avaluació.

Bibliografia

- BALADA, M.; JUANOLA, R.: *L'Educació Visual a l'Escola*. Barcelona, Edicions 62, 1987.
- BLOOM, S.B.: *Taxonomía de los objetivos de la educación. Ámbito del conocimiento*. Alcoy, Ed. Marfil S.A., 1975.
- COLL, C.: *Psicología y Currículum*. Barcelona, Ed. Laia, 1987.
- EISNER, E.: *Procesos cognitivos y currículum*. Barcelona, Ed. Martínez Roca, 1987.
- FORRELLAD, M.A.: «Aproximació a l'obra artística». *Interaula*. Núm.5, agost 1988, (pp. 22-23).
- GARDNER, H.: *Arte, mente y cerebro*. Buenos Aires, Ed. Paidós, 1987.
- HERNÁNDEZ, F.; JODAR, A.; MARÍN, R. (COORD.): *¿Qué es la educación artística?* Barcelona, Sendai Ediciones, 1991.
- MARÍN, R.: «¿Medir los resultados o comprender los procesos?». *Iconica*. Núm.9, 1987, (pp. 41-62).
- VENINI, E.: «Quin tipus de preguntes fem als nostres alumnes?». *Reflexions Educatives*, 1991, (pp. 17-19).

Abstracts

La propuesta de este trabajo es la de cómo poder evaluar la apreciación de las artes plásticas (su estructura y su significado), teniendo en cuenta que los alumnos a los que va dirigida esta evaluación son adultos y neófitos en el medio.

Palabras clave: La evaluación de la educación artística.

L'objet de ce travail est de savoir comment pouvoir évaluer l'appréciation des arts plastiques (structure et signification), sachant que les élèves concernés par cette évaluation sont adultes néophytes en la matière.

Mots-clés: Évaluation de l'éducation artistique.

The work is concerned with how to assess appreciation of the plastic arts (their structure and meaning), bearing in mind that the students the assessment is aimed at are adults and newcomers to the medium.

Key words: Assessment of art education.